

İÇİMİZDEKİ SAVAŞ ve RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE

Ош Мамлекеттик Университети
ТЕОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТИНИН
ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ

9-10- саны, 2006
39-43- бб.

*İ gâfil bil ki ömrün geçesidür
Ecel kim ire 'aybun açasidur*

Bilal KEMİKLİ*

Abstract

Inner War And Risalat Al-Nushiyya

Yunus Emre is one of the first representatives of the sufistic poem developed in Anatolia in the footsteps of Hoca Ahmet Yesevî. His legendary image in public imagination passed beyond historical personality. Therefore we do not have proper knowledge about his real life or clear opinion about Sufistic School which he followed. However, he is still a distinguished character in terms of the language and forms of expression he used in his poems, his clear lucid way of saying things without concern for aesthetic.

Despite the fact that he recited poems as a man of 13th century, his poems are still read enthusiastically and his thoughts are followed gingerly. This article treats of the characteristics of war which takes place in microcosm in accordance with one of most important works of the poet, *Risâla al-Nushiyya*.

Key Words: Yunus Emre, tasawwuf, sufi poetry, war, self.

TARAF OLMAK

Yunus Emre, *Risâletü'n-Nushiyye*'de şu soruyu soruyor: "*İmdi bilgil ki, kangî bölükdensin?*" Bölük kelimesi o dönemlerde, saç bölüğü, saç örgüsü, parça ve kısım gibi anlamlarda kullanılıyor. Saç örgüsü anlamında belik kelimesi de kullanılır. Zamanla bölük kelimesinin anlamı biraz daha genişlemiş, pay, hisse, fırka, takım, taife ve zümre anlamlarına kullanılır olmuştur. Ayrıca askerî bir tabir olarak da temel askerî birlik anlamını kazanmıştır. Bir dönem bölük komutanı anlamında bölükbaşı tabiri de yaygınlaşmıştır. Yunus'un sorusuna dönersek, "*kangî bölüktensin?*" derken, ilk anda, insanları yapıp ettikleri, inançları ve zihniyet yapıları itibariyle

* Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

tasnif eden taraf göze çarpar. Nitekim koca şair, varlığın hammaddesi olan dört unsura verdiği anlamlarla insanın içinde cereyan eden bir savaştan sözeder. Bu soruyu da söz konusu savaşta kişinin öncelikle tarafını belirlemesine vurgu yaparak soruyor. Sonra da cevabı bizzat kendisi veriyor: "*Kangısınun sözün dutarsan anun bölüğindensin.*"

Yunus, insanın sözünü dinlediği, sohbetinde bulunduğu, kültürel olarak aidiyet hissettiği ve hizmetinde bulunduğu tarafın bir üyesi olduğuna dikkatlerimizi çekiyor. Konuşan, dinleyen, gören, düşünen, seven-sevilen, nefret eden/edilen, üzülen-üzzen, sevinen-sevindiren, âşık olan-âşık olunan, terk eden/edilen, etkilenen-etkileyen bir varlık olan insanın tarafa sahip olması da kaçınılmazdır. Bazen bu taraf olmak, tarafsızlık şeklinde tezahür eder. Dolayısıyla insanın mutlak tarafsızlığından sözetmek muhaldir. Bir yerde taraf var ise, bu taraflar arası ilişki, ya tesâmüh ve barışla sağlanır yahut da mücadele ve savaşla. *Risâletü'n-Nushiyye*'ye bir arada yaşama yahut çatışma tezi sunan bir eser değil. Ancak insana doğru tarafta yer alma bilinci kazandıran bir tez olarak değerlendirmek mümkündür.

Pek çok kimse, yetmiş iki milleti bir gören bir hoşgörü âbidesi olan Yunus'u, taraf gibi siyasi ve stratejik bir kavramla ilişkilendirmemi yadırgayacaklardır. Olabilir. Şurası bilinmelidir ki, Yunus'un hoşgörüsü, hemen ben oldum, kemâle erdim, yetmiş iki milleti bir görüyorum edebiyatından çok yücedir. Çünkü bu bir duyustur. Ve bu duyuya ulaşma için, kırk yıl Taptuk kapısına doğru odun taşımak gerekir. Belki bir menkıbedir; ama Yunus, "*Bu kapıdan eğri odun girmez!*" derken Tabduk'un temsil ettiği tarafta olmuştur. Bir taraf olup mücadele etmeden, yorulmadan, çaba sarfetmeden, çatışmadan sahil-i selamete ulaşım tarafsızlar tarafına geçmek mümkün gözüküyor. Bu bakımdan *Risâletü'n-Nushiyye*'yi savaş (kişinin kendi nefsiyle mücâdelesini) edebiyatımızın başyapıtı olarak göstermek mümkündür.

İÇİMİZDEKİ SAVAŞ

Pek çoğumuz, içimizde cereyan eden savaştan haberdar değiliz. Bu sebepten olsa gerek, hep dışarıdaki savaşlarla meşgulüz. Belki içimizdeki savaşın farkına varsak, içimizdeki savaşı barışa dönüştürerek kendimiz olacağız. Bu çabanın verdiği yorgunluk dolayısıyla veya kazanılan tecrübeler sebebiyle, savaşın tahribatlarını, alıp götürdüklerini ve kazandırdıklarını görerek, sosyal ve siyasî ilişkilerimizi ona göre tanzim edecek ve insanlık tarihini salt savaşlar tarihi haline dönüştürmeyeceğiz. Ne var ki, dünya tarihi, hep öteki tarafı imhaya dayalı bir savaşlar tarihidir. Bu tarihsel miras üzerine kurulu şiir ve edebiyat da ister istemez savaşla varolacaktır. Bu taraftan bakan o savaşın kahramanlık tarafını destansı bir üslupla yazacak, öte taraftan bakan ise, ihanetleri ve hezimetleri dile getirecektir. Söylenen her şiir ya ağıt olacak ya da kahramanlık türküsü. Milletler mitlerini bu şekilde inşa edeceklerdir.

Bu bakımdan Türk edebiyatı çok zengin bir geleneğe sahiptir. Günümüzde yazılan tarihi romanları, hikayeleri ve sözlü tarih derlemelerini bir kenara bırakalım, destanlar, gazavatnâmeler, fetihnâmeler,

zafernâmeler, cenknâmeler, hamzanâmeler gibi savaşları ve kahramanlıkları konu edinen müstakil eserlerin yanında, zafer sonrası sunulan kasideler, kayıplar için kaleme alınan mersiyeler, yakılan ağıtlar ve söylenen türküler... Anlatıla gelen gâzi ve şehit menkıbeleri... Bütün bunlar, sadece birer edebî ve estetik ürünler değil, aynı zamanda bir tarih inşasıdır da. Bu yönüyle tarihimiz, nedeni ve niçini üzerinde farklı izahlar yapılsa da büyük oranda savaş tarihidir. Oysa savaş-barış ekseninde gelişen başka bir edebî geleneğimiz daha var; bunu çoğu kez göz ardı ediyoruz.

Hangi gelenekten söz ediyorum? Bu gelenek, içlerinde cereyan eden savaşın farkında olanların oluşturduğu edebiyattır. Bu edebiyat, dikkati, ötekine, orada dışarıda duran yahut tarihin bir döneminden kalan düşmana teksif etmiyor. Aksine insanın kendinde başlayıp, yine kendinde bitiyor. Bu savaşın tek bir sonucu var: Kişinin kendi farkındalığına ulaşması... Bu öyle çok kolay ulaşılan bir sonuç değildir. Nitekim iç savaş, dışarıda cereyan eden savaştan daha zordur. Her şeyden önce savaşan bütün taraflar senin içinde dürülmüş durumda. Dışarıdan telkin sadedinde sadece lojistik destek alabilirsin. Bu yüzden iç savaş, cihâd-ı kebîrdir. Bu savaşı kazananlar, içerde sağladıkları barışa paralel olarak, dışarıdaki barışı da tesis edeceklerdir. İşte yetmiş iki milleti bir görmek, insanı başışlayabilmek, sevebilmek, yardımsever olabilmek, insanı olduğu gibi kabul edebilmek gibi yüce insani değerler buradan sonra başlıyor.

İç savaş, insanı insan olma bilincine çıkarıyor. İçteki hurafelerle örülü kesin inançlar, tutucu, dar düşünceleri ve kaygıları üreten fabrikalar teker teker yıkılıyor, taklit tahkike dönüşüyor, sıradan ve eğreti duran bilgi aynelyakîn hale geliyor ve bütün bu tecrübelerle insan yeniden içini ma'mur hale getiriyor. Evvela içimizde kurmalıyız, muhteşem konakları. İçimizde hayat vermeliyiz, solmayan gül bahçelerine. İçimizde akmalı ırmaklar. İçimizde serinlemeliyiz. Velhasıl içimizde hayat bulmalıyız. Daha sonra erişilen bu hayatı, tadılan bu serinliği, duyulan bu ırmağın sesini, açan rengarenk çiçekleri ve kurulan köşklere çıkarmak.. Buradan sonra başlamalı, dışı inşa, bitmeyen barış ve buluşmalar... İçten başlıyor imar, dışı doğru taşıyor.

İç savaş, baştan sona muhteşemdir; insana, insanlık katar. Bu yüzden bu savaşın edebiyatı da güzeldir; okuyan, duyan herkesi tatlı bir meltem gibi kuşatır. Tasannusuz ve tasallufsüzdür. *Risâletü'n-Nushiyye* bu edebiyatın şaheserlerinden biridir.

YUNUS'A DÖNMEK

Risâletü'n-Nushiyye, Yunus Emre'nin düşünce dünyasını ele veren en önemli eserdir. İnsanın yaratılmasını anlatarak söze başlayan şair, yaratılışın temel unsuru olan (anâsır-ı erba'a) toprak, su, hava ve ateşin, insanın sadece beden yönünü ifade etmediğini, bunların her biriyle insana geçen bir kısım sıfatlardan söz eder. Her bir unsurdan dörder sıfat insana geçmiştir. Toprakla ve su ile dörder iyi sıfat insana geçerken, yel (hava) ve od (ateş) ile dörder kötü sıfat geçmiştir. Herhangi bir insanda mutlaka olması gereken bu on altı sıfatın, sabır, iyi huy, tevekkül, mekremet

(cömertlik), safâ, sehâ, lutf ve visal olmak üzere sekizi tanedir. Kötü sıfatlar da kizb, riyâ, tizlik, nefes, şehvet, kibir, tama ve hased olmak üzere sekiz tanedir. Daha sonra, bedene can ile gelen izzet, vahdet, hayâ ve âdâb-ı hâlden müteşekkil dört sıfattan daha bahseder. Böylece insan, yirmi sıfatla doğmuş olur.

Şaire göre, beden nefsi, cân ise, rûhî sıfatların kaynağıdır. İnsanlık, vücût iklimi içerisinde bu sıfatları dengelemekle ortaya çıkar. Ahlak bu temel dengeyi öğreten bir disiplindir. Bu dengeyi sağlamak, akıl ve îmân sayesinde mümkündür. Üç akıldan ve üç îmândan söz eder Yunus. Üç akıl, dünya düzenini öğreten *akl-ı ma'âş*, âhiret ahvâlini bildiren *akl-ı ma'âd* ve Allah'ın marifetini bildiren *akl-ı küldür*. İmân ise, akılda yerli olan *ilme'l-yakîn* îmân, gönülde yerli olan *ayne'l-yakîn* îmân ve cânında yerli olan *hakke'l-yakîn* olan îmândır. Ahlâkî tekâmül hakkalyakîn îmâna ulaşmaktır. Diğer bir deyişle akıl küle ile idrak edip, güzel sıfatlarla donanmaktır. Bu ise, hemen elde edilen bir sonuç değildir.

İnsanın ve bütün mükevvenâtın oluşmasına kaynaklık eden dört unsurdan her biri dört sıfattan zuhur eder. Toprak, nûr sıfatından; su, hayat sıfatından; yel, heybet sıfatından ve od hisim sıfatından tecellî etmiştir. Bu sebepten toprak ve suyun yeri Uçmak (Cennet)'tir. Od ve yelin yeri ise, Tamu (Cehennem)'dur. Od ve yel ile, vücut iklimine dokuz kişi gelmiştir. Bunlar bin başıdır ve her birinin biner askeri vardır. Dolayısıyla insanın içinde, onun temel değerlerinden uzaklaşıp sefih bir hayatı yamasını arzulayan dokuz bin asker vardır. Öte yandan toprak ve su ile on üç kişi gelmiştir; bunlar da binbaşılardır ve her birinin bin eri olmak üzere toplam on üç bin askere sahiptirler. Bu on üç bin asker, binbaşılarının komutasında insanın manevî değerlerine bağlı, sıfatlarını dengelemiş, ruhen dingin yaşayıp cennete gitmesini sağlayan kuvvetlerdir. İşte içimizdeki savaş bu iki taraf arasında cereyan etmektedir.

Tamamen alegorik bir üslupla kaleme alınan eserde, insanın içinde bulunan iki ülkeden söz edilir. Bu ülkelerden birisi nefis ülkesi, ötekinin ise gönül ülkesidir. Bu iki ülkenin iki sultanı vardır, biri Rahmânî, ötekisi ise şeytânîdir. Yunus, "*İmdi bil ki hangi bölüktensin?*" derken, bu iki zümre içerisinde tarafını belirlemesini ister. Ona göre, insanı iyi ve kötü bir yöne sevkeden ana âmil sevgidir.

Neyi severisen imânın oldur

Niçe sevmeyesin sultânın oldur

Hakîkî sevgi, insanın Rahmânî tarafta yer almasını ister. Bunun ortaya çıkmasını sağlayan ise, akıldır. Gönül mülkünün sultanı olan ruh, bu savaşa aklın danışmanlığında çıkar ve onun yardımlarıyla zafer kazanır. Çünkü nefis ülkesinin şeytânî güçleri, her türlü entrikayı kolayca düzdüklerinden insanı yanıltabilir; şer olanı hayır gibi gösterebilir. Akıl, insanı hilelerden koruyor. İçteki savaş böylece başlıyor, nefis ülkesinin öncü kuvveti olan kibirle savaşıyor, sonra sırayla buşu (öfke), buhl (cimrilik) ve hasetle savaşarak, sabır ve metanetin destekleriyle nefis ülkesinin son kuvvetleri olan gıybet

ve bhtan (iftira)la karşılaşılarak zafere ulaşılmış oluyor. Tabu zafere kolay ulaşılmıyor...Her biri birer destan olarak anlatılan bu seferler boyunca karşılaşılan özel durumlar ve tuzaklar birer birer ortaya konuluyor.

MUMU YAKMAK

İçimizdeki savaş, gönül ülkesinin aydınlığını bütün bir vücut iklimine hâkim kılmaktır. Aydınlık, doğruluktur; insanın özüyle sözüyle dost doğru olması. Doğru olmak, öncelikle içimizdeki kırılmaları dzeltmemizle mümkün oluyor. İçi eğri olanın dışı ne kadar doğru olur? İçteki bu savaş, bizi içimizden doğrultuyor. Bu yüzden koca şair, "doğru olanda yavuz iç olmaz!" diyor.

Toğurluk hil'atin ol vakt gıyesin

Has u âm harciye toğru diyesin

Toğurluk göstere göz bakışına

Ki senden cümle yavuz iç taşına

Çırağı yakıcak karanu kaçar

zi gyner bize nr bâbın açar

Karanlığı kaçırmak, aydınlanmak, doğruluğu içimizde hâkim kılmak için mücadele etmemizle mümkündür. Bu sebepten bizim kavgamız da uzlaşmamız da, *Risâletü'n-Nushiyye*'den öğrendiğimiz kadarıyla, önce kendimizledir. Ruhu şâdolsun Yunus'un...